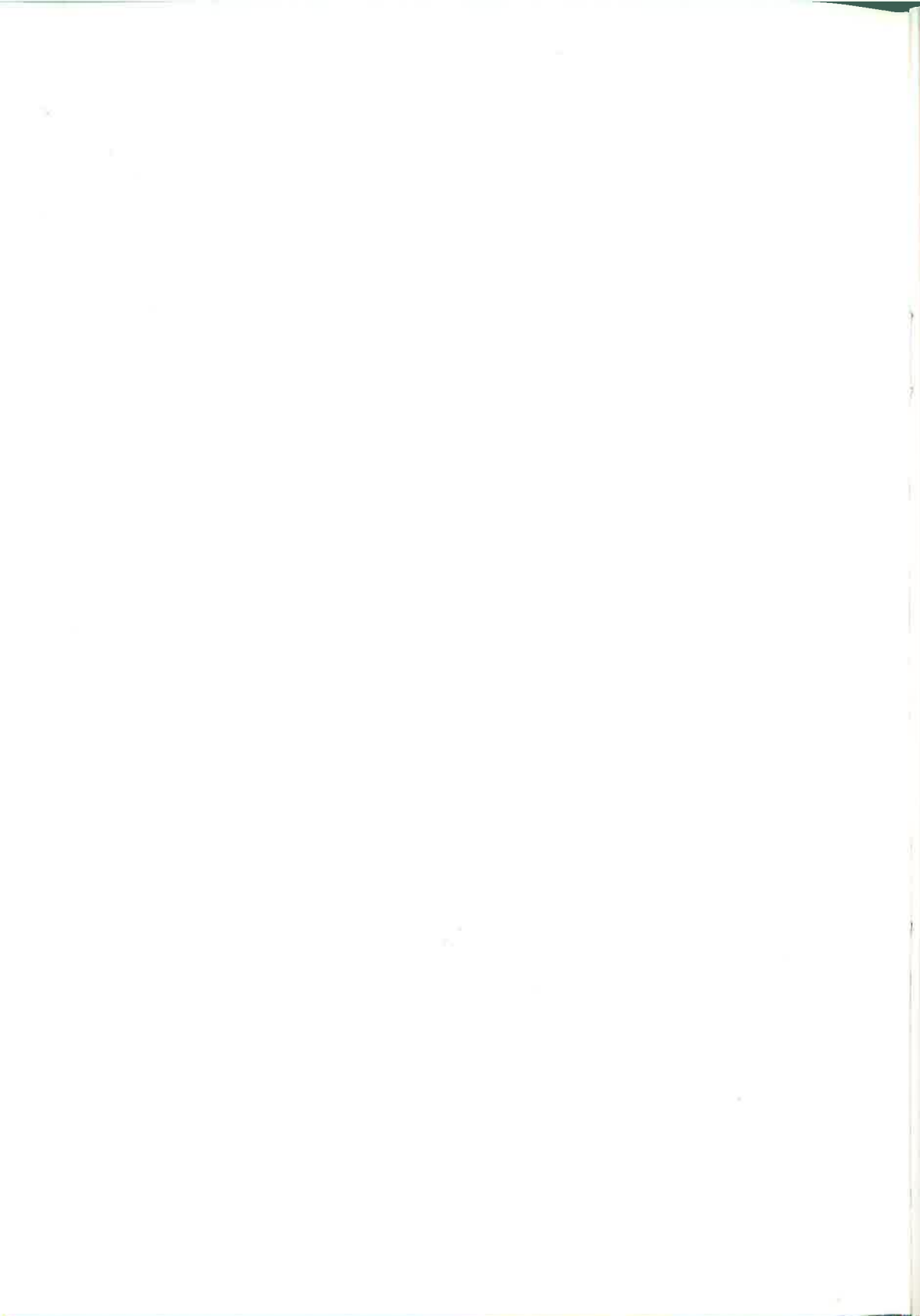

DIŞ POLİTİKA ANALİZ SERİSİ . 4

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE GÜVENLİK BOYUTUNDAN BİR BAKIŞ

MELTEM MÜFTÜLER-BAÇ

TESEV
YAYINLARI

29. KAPAKLA
BİRLİKTE

TÜRKİYE - A' RUPA BİRLİĞİ
İLİŞKİLERİNE
GÜVENLİK BOYUTUNDAN BİR BAKIŞ

PROF. DR. MELTEM MÜFTÜLER-BAÇ

TESEV
YAYINLARI

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE GÜVENLİK BOYUTUNDAN BİR BAKIŞ

PROF. DR. MELTEM MÜFTÜLER-BAÇ

ISBN 975-8112-81-3

TESEV YAYINLARI
DIŞ POLİTİKA ANALİZ SERİSİ . 4

Kitap Tasarımı: Rauf Kösemen, Myra
Kapak Tasarımı: Umut Pehlivanoglu, Myra
Baskı Öncesi Hazırlık: Myra
Basım Yeri: Artpres

TESEV
Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

Bankalar Cad. Minerva Han No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Faks: +90 212 292 90 46
info@tesev.org.tr
www.tesev.org.tr

Copyright © KASIM 2006

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü
Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan,
hiçbir elektronik formatta ve araçla (fotokopi, kayıt, bilgi depolama, vd.) çoğaltılamaz.

Bu kitapta yer alan görüşler yazara aittir ve bir kurum olarak
TESEV'in görüşleriyle bire bir örtüşmeyebilir.

Bu kitabın yayımlanması ve tanıtılmasındaki katkılarından ötürü Friedrich Ebert Derneği
Türkiye Temsilciliği'ne ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür ederiz.

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE GÜVENLİK BOYUTUNDAN BİR BAKIŞ

PROF.DR. MELTEM MÜFTÜLER-BAÇ

KASIM 2006

TESEV
YAYINLARI

DIŞ POLİTİKA ANALİZ SERİSİ – 4

MELTEM MÜFTÜLER-BAÇ, 1988'de Boğaziçi Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi lisans derecesini, 1989'da Temple Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesini, 1992'de Temple Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler doktorasını almıştır. 1996'da Uluslararası İlişkiler anabilim dalında Doçent, 2005'te Profesör olmuştur. 1992-2001'de Bilkent Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış ve 2002 Şubat'ından beri Sabancı Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 1999-2000 yılını Chicago Üniversitesi'nde Fulbright Fellow olarak geçirmiştir. 1997'de Manchester Üniversitesi Yayınevi tarafından basılan *Turkey's Relations with a Changing Europe*'ı yazmış, yayınlarının bazıları ise *Middle Eastern Studies*, *Turkish Studies*, *Journal of European Public Policy*, *Journal of European Integration*, *International Journal*, *East European Quarterly*, *Southeast European Politics and Society* ve *Futures*'da yayınlanmıştır. 2002'de Türkiye Bilimler Akademisi Sosyal Bilimlerde Teşvik ödülü, 2003'te Türkiye Bilimler Akademisi Üstün Başarılı Genç Biliminsanları ödülünü, 2004'te Avrupa Komisyonu'ndan Jean Monnet Profesör ad personam ödülleri almıştır.

TESEV'in Önsözü

TESEV Dış Politika Programı'nın Avrupa Birliği (AB) projeleri kapsamında gerçekleştirdiği faaliyet ve yayınlardan birisi olan bu çalışma, Türkiye - AB tartışmalarının önemli bir boyutunu oluşturan AB güvenliği konusunu ele almaktadır.

Bilindiği gibi, Türkiye'nin üyeliğinin Birliğe en önemli katkılarından birinin, geniş anlamı ile, güvenlik alanında olacağı görüşü Türkiye'de ve Avrupa'da sık sık tartışılmaktadır. Söz konusu görüş sıklıkla dile getirilmesine rağmen, Türkiye'nin somut katkısının ne olacağı, AB'nin güvenlik politikasından ne anlaşılması gerektiği ve bu politikanın nasıl işlediği tam olarak anlaşılmamaktadır. Elinizdeki çalışmanın amacı bu sorulara netlik kazandırmak ve 11 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler ışığında, Türkiye'nin AB güvenliğinde oynadığı ve oynaması muhtemel rolün altını çizmektir.

Meltem Müftüler-Baç çalışmasında, Türkiye'nin AB üyeliğine olumsuz yaklaşan AB vatandaşlarının ve liderlerinin kazanılması gerektiğini vurgulamakta ve AB güvenliğine yapılacak katkıların ön plana çıkarılmasının bu amaca hizmet edeceğini belirtmektedir. Müftüler-Baç'ın çalışmasının ortaya koyduğu somut veriler ile bu tartışmalara katkıda bulunduğumuza inanıyoruz.

Vurgulamaya gerek bile yok ama bu çalışmada ifade edilen görüşler yazarın kendisine aittir, hiçbir şekilde TESEV görüşü olarak nitelendirilemez. Bizler, şahsi görüşlerimiz ile örtüşmese de Türkiye - AB ilişkileri açısından önemli olduğuna inandığımız fikirlerin, görüşlerin yayılmasına aracı olarak söz konusu tartışmalara katkı sağlamak amacını taşıyoruz. Sizlerin de bu çalışmayı aydınlatıcı bulacağınızı ümit ediyoruz.

Bu vesileyle TESEV'in çalışmalarına her zaman destek olan Yüksek Danışma Kurulu'muza ve elinizdeki çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan Friedrich Ebert Derneği Türkiye Temsilciliği'ne bir kez daha teşekkür ederiz.

Mensur Akgün

Doç.Dr.

Dış Politika Program Direktörü

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış

GİRİŞ

3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için katılım müzakerelerinin başlaması ile Türk dış politikasında tarihi bir dönüm noktasına ulaşıldı. Bu dönüm noktası sadece Türkiye'nin değil, AB'nin geleceği açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye'nin AB üyeliği, Avrupa'nın geleceğini bir çok açıdan etkileme kapasitesine sahiptir, bunlar AB'nin siyasi yapısı, bütçe ve fon dağılımı, Avrupa kültür ve kimliği ile Avrupa demografik yapısı olarak sıralanabilir.

Bu çalışma, bu etkilerin ve faktörlerin her birini incelemek yerine, Türkiye'nin AB içerisindeki geleceğine Avrupa güvenliği açısından odaklanacaktır. Güvenlik unsuru özellikle 11 Eylül sonrası oluşan yeni uluslararası düzen içinde ele alınacaktır. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'nin Avrupa güvenliğine getireceği faydaların hem üye devletlerin, hem de AB halklarının Türkiye lehine tercih oluşturmalarını sağlayabileceğini savunmaktadır.

Türkiye jeostratejik konumu sayesinde 1945 sonrası Avrupa güvenliğinin temel taşlarından birini oluşturmuş, 1959 yılından itibaren de Avrupa bütünleşme süreci ile yakın ilişkiler içinde olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin jeostratejik önemi sorgulanmaya başlanmış, 1989 sonrası kurulan yeni Avrupa düzeninin dışında kalması ile AB üyeliği zora girmiştir. Yıllar boyu çeşitli evrelerden geçen Türkiye-AB ilişkileri, sonunda Türkiye'nin genişleme sürecine dahil edilmesi ile yeni bir boyut kazanmıştır.

Türkiye-AB ilişkilerinin bu kadar iniş-çıkışlı olmasının ve genişleme sürecinde Türkiye'nin yerini sağlamlaştırılmamasının temelinde, AB üye devletlerinin Türkiye'ye karşı tutumları ve AB halklarının genel isteksizliği yatmaktadır. Bu konuda, Türkiye'nin kendi üzerine düşen reformları zamanında yapmamış olmasının da payı vardır. Ancak Türkiye'nin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi madalyonun sadece bir yüzünü oluşturmaktadır, zira AB odaklı faktörler Türkiye'nin söz konusu kriterleri yerine getirmesi kadar önem taşımaktadır.

Örneğin, 2004'te Fransa ve Avusturya hükümetlerinin aldıkları Türkiye'nin üyeliğini referandum ile oylama kararı, Türkiye'nin AB'ye katılımının AB halklarının onayına da bağlı olduğunun bir göstergesidir. Hükümetlerin aldığı referandum kararı özellikle Türkiye için alınmış olsa da, örneğin Fransa'da Hırvatistan'dan sonra katılacak aday ülkelerin hepsi için geçerli olacaktır. Eğer Türkiye ile ilgili yapılan fayda-maliyet analizinde, güvenlik unsuru Türkiye'nin AB'ye getireceği faydalardan biri olarak görülürse, üye devletlerin ve AB halklarının Türkiye'ye bakış açısını olumlu yönde etkileyecektir. Bu hipotez bu çalışmanın öne sürdüğü temel argümandır.

TÜRKİYE – AB İLİŞKİLERİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu çalışma, uluslararası ilişkiler kuramının “rasyonel hükümetlerarası yaklaşımı”na dayanmaktadır. Temel çıkış noktası, AB devletlerinin rasyonel birer oyuncu olduğu ve dış politika kararlarını kendi çıkar ve tercihleri doğrultusunda yaptıklarıdır. Rasyonel hükümetlerarası yaklaşıma göre, üye devletlerin tercihleri bir adayın üyeliğini etkileyen en önemli husustur; tercihler iktisadi ve güvenlik alanları olmak üzere maddi çıkarlar eksenine oturmaktadır. Bu yaklaşıma göre, tercih oluşumunda güvenlik konuları ön plana çıktığı zaman, Türkiye’nin üyeliğini destekleyen ülkeler artacaktır.

Türkiye’nin AB güvenliği için oynadığı rol eski Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer tarafından şu şekilde özetlenmiştir: “Bazı eski kafalı kişiler, Türkiye’nin AB üyeliğinin Birliği zorlayacağından söz ediyor. Ancak ben gerçekleri görmezlikten gelemem. Türkiye Avrupa için olağanüstü stratejik öneme sahip”.¹ Buna göre, eğer AB içerisindeki en güçlü üyeler, özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya, Türkiye’nin AB geleceği ve güvenliği için vazgeçilmez olduğu konusunda bir ortak kanaata varırlarsa, diğer üyelerin de pozisyonu ona göre belirlenecektir. Zira rasyonel hükümetlerarası kurama göre, AB politikaları kurumun içindeki en güçlü devletlerin arasında gerçekleşen stratejik anlaşmalar sonucu oluşmaktadır.²

Uluslararası ilişkilerde, Avrupa bütünleşmesi ve devletlerin uluslararası çatışma yada işbirliği koşullarındaki tutumları iki farklı kurama bağlı olarak açıklanabilir: “rasyonel hükümetlerarası yaklaşım” - ki bu yaklaşımın can alıcı noktası yukarıda ele aldığımız ulusal tercih oluşturma kuramıdır - ve “devletlerarası stratejik etkileşim yaklaşımı”.³ Andrew Moravcsik’in geliştirdiği bu yaklaşımlar, Avrupa bütünleşme sürecini hükümetlerarası bir pazarlık olarak açıklar.⁴ Klasik bütünleşme kuramlarının, örneğin Ernst Haas tarafından geliştirilmiş bütünleşme kuramının (*neo-functionalism*), açıklayamadığı gelişmeler hükümetlerarası pazarlık ve ulusal tercih oluşturma kuramları ile göreceli olarak aydınlanabilir. Fakat, hükümetlerarası kuram, devletlerin fayda-maliyet analizlerini hangi faktörlerin etkilediğini inceleyememektedir. Konstruktivist (*constructivist*) kuram bu noktada faydacı (*utiliter*) yaklaşımın gerisine giderek, aktörlerin tercihleri ve fayda-maliyet analizlerini belirleyen kimlik ve “cemaat” hislerinin önemi üzerinde durur. Buna göre, toplumların karşılıklı ilişkilerinin gelişmesi, birbirlerini tanımalarına ve birbirlerini dönüştürmelerine hizmet etmektedir. Karşılıklı ilişkiler, algıları değiştirmekte, bu da toplumlar arasında trans-aksiyon yaratmaktadır.

1 Hürriyet, 08.09.2004.

2 Meltem Müftüler-Baç ve Lauren McLaren, “Enlargement preferences and policymaking in the EU: Impacts on Turkey”, *Journal of European Integration*, 2003, vol.25, 17-30.

3 Andrew Moravcsik, “preferences and power in the European Communities: a liberal intergovernmental approach”, *Journal of Common Market Studies*, 31-4 (1993), s. 482.

4 Andrew Moravcsik ve Kalypso Nicolaidis, “Explaining the treaty of Amsterdam: Interests, influence, institutions”, *Journal of Common Market Studies*, vol.37, no.1, mart 1999, s.59-85. Andrew Moravcsik, *The Choice for Europe*, London: UCL press, 1998.

Söz konusu yaklaşımlar, Türkiye-AB ilişkilerinin açıklanması bakımından kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Hükümetlerarası ve konstruktivist yaklaşımların açıklamakta güçlük çektiği ampirik bir örnek teşkil ettiği için bu kuramların geçerliliği ile ilgili soruların da ortaya konması mümkündür. Türkiye'nin önündeki en önemli engellerden biri, Türk kimliğinin Avrupa kimliğinin dışında görülmesidir. Bu açıdan eğer Türkiye'nin AB çıkarları için önemi kavranırsa, Türkiye'nin Avrupalılığı da daha az sorgulanabilir. İki kuramın arasında bir köprü kurmak gerekirse, fayda-maliyet analizlerinde faydanın ön plana çıkması ile kimlik algıları da değişime uğrayabilir. Kimlik kendi başına bağımsız bir olgu olmadığı ve haklar ile hükümetler arası etkileşimin sonucu olduğu için, fayda-maliyet paydasından dolayı artan etkileşimler kimlik analizlerini ve algılarını da etkileyecektir. Eğer Türkiye'nin Avrupa güvenliği ve geleceği için çok ciddi faydalar getireceği, hem hükümetler, hem de halklar seviyesinde algılanırsa, Türkiye ve AB arasındaki etkileşimler artacak ve bu sosyalizasyon süreci ortak bir kimlik oluşumunu kolaylaştıracaktır.

TÜRKİYE'NİN AB'YE KATILIM SÜRECİ

Türkiye'nin AB'ye katılım süreci herhangi bir uluslararası müzakere olarak ele alınmaz, müzakere daha çok katılmak isteyen ülkenin AB müktesebatına ve kurallarına uyumu ve uyum takvimi üzerinedir. O yüzden AB müktesebatının %95'i üzerinde çok fazla bir müzakere payı yoktur. Katılmayı planlayan ülke bu kurallara hangi koşullar altında ve ne tür bir zaman diliminde uyacağı üzerine müzakere edebilir veya ülkenin uyamayacağı kurallar varsa - ki bunlar çok küçük bir yüzdeyi oluşturur - her iki taraf da geçiş dönemi ve derogasyon talebinde bulunabilir.

Bu bağlamda, AB'nin önceki genişlemelerinin değerlendirilmesi, özellikle 1 Mayıs 2004'te AB'ye katılan ülkelerin deneyimlerinin ve üyeliklerinin siyasi boyutlarının incelenmesi, Türkiye'ye müzakere sürecinde yol gösterecektir. AB'nin her genişleme süreci yeni dersler çıkan ve yeni tecrübeler edinilen bir deneyimdir. O yüzden Türkiye geçmişte AB'nin yaptığı hataların da düzeltilmeye çalışıldığı bir örnek teşkil etmektedir. Bu amaçla 31 olan başlık sayısı 35'e çıkartılmış, tarama süreci daha uzun tutulmuştur. 20 Ekim 2005'te fiilen başlayan tarama süreci, tam 51 hafta sonra 13 Ekim 2006'da tamamlanmıştır.

Önceki genişlemelerde AB'nin yaşadığı deneyimler Türkiye müzakerelerinde açılış kriteri (*benchmarking*) olarak işlenecektir. Aynı zamanda Türkiye kaynaklı açılış kriterleri konması beklenmektedir. Her ne kadar AB'nin müzakerelerde açılış kriterleri koyması bütün ülkeler için geçerli olsa da, Türkiye'nin daha önceki anlaşmalardan doğan yükümlülükleri ve üye devletlerin bazıları ile devam eden sorunları söz konusu kriterlerin önemini artırmaktadır. Örneğin, Gümrük Birliği Anlaşması'ndan kaynaklanan Türkiye'nin yerine getirmediği yükümlülükler - ki bunların arasında fikri mülkiyet hakları, devlet yardımı konuları vardır - müzakere edilecek "Malların Serbest Dolaşımı" başlığında açılış kriterleri olarak görülecektir.

Teknik konuların dışında siyasi bir takım konuların da açılış kriteri olarak gelmesi çok mümkündür. Açılış kriterlerinin siyasi boyutları teknik konuların seçimini de etkileyecektir. Bunun bir örneği 2006 Haziran'ında "Bilim ve Araştırma" başlığı açılıp kapanırken yaşanmıştır. Taraması ve ön raporları tamamlanan başlığın açılıp kapanması sırasında, konu ile ilgisi olmadığı halde Kıbrıs Rum kesiminin tanınması ya da en azından Katma Protokol hükümlerine uyması gündeme gelmiş ve Türkiye'ye veto uygulanması bile tartışılmıştır. Ayrıca 2004'te katılan üyelerin, ilgili başlıklarda yapmış oldukları yasal düzenlemeler kabul edilmiş ve bir kısmının yürürlüğe konması katılım sonrasına bırakılmış olmasına rağmen, Türkiye'nin tüm bu yasal düzenlemeleri yapması ve katılım öncesi yürürlüğe koyması beklenmektedir. Kısacası, Türkiye yeni katılan üyelerden daha sonra müzakere ederek, AB'nin daha katılmış kuralları ile karşılaşmıştır.

Diğer yandan, Türkiye'nin katılım müzakereleri AB'nin en zorlu dönemlerinden ve ciddi bir meşruiyet krizinden geçtiği bir döneme rastlamıştır. Avrupa Komisyonu'nun 2004'te Türkiye ile üyelik müzakerelerinin başlaması için tavsiye kararı almasından, 3 Ekim 2005'te müzakerelerin başlamasına kadar geçen süre içerisinde, AB, tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştirmiş ve 29 Ekim 2004'te imzalanan Anayasal Antlaşma ile devletlerüstü konumuna doğru yeni bir adım daha atmıştır. Avrupa Anayasası çalışmaları ve onaylama süreci AB'nin geçirdiği derinleşme sürecinin bir göstergesidir. Ancak derinleşme sürecinin aynı zamanda tarihi bir genişleme sürecine paralel gerçekleşmesi dönemin sancılı geçmesine neden olmuştur. Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin AB'nin bu en sancılı dönemlerinden birine rastlaması, Türkiye'nin optimum koşullarda müzakere etmesini zorlaştırmaktadır.

Avrupa'nın kıta olarak bütünleşme ve genişlemesinin, uluslararası ilişkiler ve Avrupa bütünleşmesi kuramları açısından da çeşitli etkileri vardır. AB karar alma mekanizmaları ve bütünleşme süreci son bir kaç sene öncesine kadar, AB üye devletlerinin ve AB kurumlarının kontrolünde iken, 2004'te yaşanan büyük değişiklikler AB halklarını harekete geçirmiştir. AB halkları kendi onayları dışında gerçekleşen bu dönüşüme, AB anayasasını Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda onaylamayarak cevap vermişlerdir. 2004 sonrası yaşanan gelişmeler, AB'nin bir seçkinler projesi olarak ilerlemesinin önünde durmuş ve AB bütünleşme sürecinin bundan sonra AB halklarının onamasına bağlı geliyeceğini göstermiştir. Bu aslında AB bütünleşme sürecinin değiştiğini ve artık halkların doğrudan -referandum yolu ile- sürece katıldıklarını göstermektedir. Her ne kadar daha önce de referandumlar yapılmış olsa da, AB'nin şu anda geçmekte olduğu süreç bir meşruiyet krizi yaşanmakta olduğunu göstermektedir.

Fransa ve Avusturya'nın Türkiye'nin üyeliğini halklarının onayına sunmaya karar vermeleri bunun bir yansımasıdır. Türkiye'nin üyeliğinin referanduma sunulması genişleme kriterlerinin değiştiğinin bir göstergesidir. Daha önceki genişlemelerde Katılım anlaşmaları AB Parlamentosu'nun Maastricht Anlaşması hükümlerine göre

TABLO I : TÜRKİYE’NİN AB ÜYELİĞİNİ DESTEKLER VEYA KARŞI ÇIKAR MISINIZ?

Üye ülke	Destekliyorum	Karşıyım	Bilmiyorum
Polonya	54	31	15
Slovenya	53	40	7
Macaristan	51	38	11
İsveç	50	40	10
Yeni katılanlar	48	38	14
İngiltere	45	37	18
Malta	43	39	18
Portekiz	43	33	24
Letonya	42	32	27
İspanya	42	33	26
Hollanda	39	53	8
İrlanda	38	34	29
Çek Cumhuriyeti	37	51	12
Slovakya	37	50	13
Latvia	36	44	20
Belçika	36	61	3
AB 25	35	52	13
İtalya	33	52	15
AB 15	32	55	13
Finlandiya	31	66	4
Danimarka	30	62	9
Estonya	27	56	16
Yunanistan	26	70	4
Lüksemburg	22	72	7
Almanya	21	74	5
Fransa	21	70	9
Avusturya	10	80	10

Kaynak: Standard Euro barometer 63, Public Opinion in the European Union, Bahar 2005.

üye devletlerin onayı ile yürürlüğe girmiştir. Bu durumda, Türkiye'nin Katılım Anlaşması Avrupa Parlamentosu tarafından onaylansa bile, Fransa ve Avusturya'da referandum engeline takılabilir. Bu olay hem Türkiye'nin işini oldukça zorlaştırmakta, hem de AB'nin güvenilirliğini zedelemektedir. 1972'de Fransa İngiltere'nin de üyeliğini halk oylamasına sunmuştur, fakat bu örnek dışında başka bir ülke için referandum yapılmamıştır.

Kısacası, Türkiye'nin üyelik müzakereleri hem AB üye devletlerin çıkarları doğrultusunda, hem de AB halklarının onayına bağlı olarak gelişecektir. Tablo I'de AB ülkelerinde Türkiye'nin üyeliğine olan halk desteği görülmektedir.

Almanya, Fransa ve Avusturya'daki desteğin çok düşük olmasının Türkiye'nin üyeliği üzerinde ciddi etkileri olacaktır. Türkiye'nin güvenlik açısından Avrupa için önemi, Türkiye'nin katılımına şüpheyle yaklaşan AB halklarının desteğini kazanmak için bir yol olabilir. Türkiye'nin AB'den dışlanması getireceği zararın Avrupa güvenliği ve düzeni için çok yüksek olacağı da bu çerçevede vurgulanmalıdır. Türkiye'nin AB güvenliğine etkisini incelemeden önce, AB'de bu konuda yaşanan gelişmelere bir göz atmak gerekir.

AVRUPA BİRLİĞİ, ORTAK SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASI VE TÜRKİYE

Türkiye'nin AB güvenliği için şu ana kadar oynadığı ve oynayacağı rol, AB'nin güvenlik alanında nasıl bir aktör olduğu ile yakından ilgilidir. AB ekonomik bir dev, siyasi bir cüce ve askeri bir solucan olarak tanımlanmaktadır. 1949'dan itibaren NATO'nun kurulması ile Avrupa devletleri güvenlik işlerini NATO'ya ve büyük ölçüde ABD'ye bırakmışlardır. Soğuk Savaş sonrası, AB siyasi ve askeri alanda adımlar atmaya başlamıştır. Ancak AB'nin oynadığı uluslararası rol, ABD'ninkinden farklıdır.

ABD teknolojik üstünlüğü ve askeri imkanları ile hegemon bir lider olarak, sert güç (*hard power*) özellikleri taşımakta ve dünya politikasına bu şekilde yön vermektedir. AB ise daha çok yumuşak güç (*soft power*) olarak tanımlanmaktadır. Robert Kagan'ın yaptığı "Amerikalılar Mars'tan ve Avrupalılar Venüs'ten benzetmesi, Amerikalıların Hobbescu bir dünyada, çatışmaların kaçınılmaz olduğu alanda, Avrupalıların ise Kantçı bir dünyada, uluslararası kurumların üstünlüğüne inanarak dış politika yaptığını ileri sürer.⁵ Ian Manners'in öne sürdüğü sav ise, AB'yi sivil bir güç (*civil power*) olarak tanımlamaktadır.⁶ AB'nin oynayacağı uluslararası rol, başka bir deyişle sert/askeri ile yumuşak/sivil bir güç olmak arasında vereceği karar, Türkiye'nin AB güvenliğindeki rolünü de belirleyecektir. AB bir devlet olmadığı ve klasik bir süper güç olma yolunda ilerlemediği için, AB'nin güvenlik alanındaki gelişmeleri realist kuram ile açıklanmaya çalışıldığında birtakım belirsizlikler ortaya çıkmaktadır.

5 Robert Kagan, *Power and Paradise: America and Europe in the new world order*, New York, Alfred Knopf, 2003.

6 Ian Manners, "Normative power Europe: A contradiction in terms?", *Journal of Common Market Studies*, vol.40, 2002, s.235.

AB'nin etkin bir dış politika geliştirememesinin en önemli nedeni üye devletler arasındaki çıkar çatışmalarıdır. Her ülke kendi çıkarlarını gözettiğinden ve Birliğin güvenlik rolünü farklı algıladığından, üyeler arasında bir ortak çıkar ve amaç geliştirmek çok zor olmaktadır. Bunun bir başka nedeni ise, güvenlik alanlarında bütünleşmenin ulus-devletlerin egemenlik paylaşımının en üst derecesini oluşturmasıdır. Bir başka deyişle, AB'nin daha etkin bir dış politika ve savunma stratejisi geliştirememesi bütünleşme sürecinin iç dinamikleri ile ilgilidir.

Avrupa düzeni, 1950'de başlayan Avrupa bütünleşmesi sürecinde kurulan kurumların etrafında yoğunlaşmakta ve ulus-devletlerin ekonomik bütünleşme ile başlayan siyasi bütünleşmeye gidilmesini içermektedir. Siyasi bütünleşmenin önemli ayaklarından biri ise dış güvenlik ve savunma konularında üyeler arasında işbirliği sağlamaktır. Bu amaçla, Maastricht Antlaşması ile AB'nin üç ana sütunundan biri olarak Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) kabul edilmiştir. Bu sütun aynı zamanda 1948'te kurulan Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) AB'nin savunma kolu olarak belirlemiştir. 1997'de imzalanan Amsterdam Anlaşması II. sütun'da derinleşmeye doğru gitmiş ve BAB'ı AB'nin içine entegre etme sürecini başlatmıştır. 1992-1995 Bosna-Hersek krizi ve 1998-1999 Kosova krizi sırasında, AB üyelerinin askeri alanda zayıflığı görülmüş ve her türlü operasyon için ABD desteğine ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır. Bu durum ile yüzleşen AB üyeleri, Acil Müdahale Gücü (*Rapid Reaction Force* - RRF) oluşturmaya karar vermişlerdir.

Acil Müdahale Gücü 60,000 askerden oluşan, 2 ay içerisinde konuşlandırılacak ve BAB'ın 1992 yılında kabul ettiği Petersberg görevlerini yerine getirebilecek bir güç olarak kabul edilmiştir. Acil Müdahale Gücü, Avrupa Konseyi'nin 1999 Helsinki zirvesinde kabul edilmiştir, Türkiye'nin üyelik için adaylığının da aynı zirvede kabul edilmesi ayrıca dikkati çekmektedir.⁷ Bu alanda 1999 yılında olan önemli bir gelişme, AB'nin kendi liderliğinde gerçekleşecek askeri operasyonlar için - ki bunlar BAB'ın 1992'de kabul ettiği Petersberg görevleri ile sınırlıdır - NATO imkanlarına ve askeri olanaklarına otomatik erişim istemiş olmasıdır. AB'nin NATO imkanlarına otomatik erişimi, NATO üyesi olup AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin - 1999'da bunlar Norveç, İzlanda ve Türkiye idi - kendi istemleri dışında Avrupa güvenliğinden dışlanmalarına neden olacağı için, NATO ve AB arasında bir kriz yaşanmış ve her iki kurum arasında işbirliğini artırmak için kurumsal düzenlemeler araştırılmıştır.

NATO askeri imkanlarının AB tarafından kullanılması ve diğer Avrupalı NATO üyelerinin bu süreçten dışlanması, Türkiye'nin ciddi bir muhalefeti ile karşılaşmıştır. Türkiye özellikle 1952'den beri NATO üyesi ve Avrupa güvenliğinin sağlam bir parçası iken, 1990'larda AB düzeyinde gelişen güvenlik politikaları neticesinde Avrupa düzeninden dışlanıyor olmasına karşı çıkmıştır. Türkiye'nin dayandığı ana kaynak ise

7 Meltem Müftüler-Baç, "Turkey's role in the European Union's Security and Foreign Policies", *Security Dialogue*, vol.31, no.4, Aralık 2000, 489-502.

NATO kararlarıdır. 1999 Nisan ayında Washington'da yapılan NATO zirvesinde, üye devletler AB'nin NATO askeri imkanlarına erişiminin her operasyon için ayrı olarak (*case-by-case basis*) değerlendirilmesini kararlaştırmıştır. Bu da AB liderliğindeki operasyonların, her NATO üyesinin birer oyu olduğu NATO Konseyi'nden geçmesi demektir. Türkiye, NATO nezdinde alınan bu kararın uygulanmasını talep etmiş ve karardan geri dönülmesine karşı çıkmıştır.

Türkiye, özellikle AB üyesi olmayan fakat NATO'ya üye olan Avrupalı bir devlet olarak, AB'nin NATO'nun imkanlarını kullandığı alanlarda oy ve temsil hakkı istemiştir ki, bunlar zaten BAB ortak üyesi olarak edinmiş olduğu haklardır. Türkiye'nin üzerinde durduğu en önemli nokta, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) çerçevesinde BAB'daki haklarının korunmasıdır. Hatta bu hakların geliştirilerek, AB'ye üye olmayan Avrupalı NATO üyelerini istedikleri takdirde, AB'nin OGSP'sine katılımlarını sağlayacak bir kurumsal ayarlamaların yapılmasını istemiştir. Türkiye'nin bu konudaki istekleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Türkiye'nin Avrupa güvenliği ile ilgili yapılan toplantı, danışma platformlarına ve AB'nin askeri alandaki kurumlarına düzenli olarak katılımı.
- Türkiye'nin NATO imkânları kullanılan AB operasyonlarında karar alma süreçleri ve uygulamada tam ve eşit katılımı.
- Türkiye'nin eğer isterse NATO imkânlarının kullanılmadığı AB operasyonlarında da karar sürecine tam ve eşit katılımı.

Bu istekler AB ülkeleri tarafından tam üye olmadan üyelik haklarının II. sütuna ait olan kısımlarının kazanılması olarak yorumlanmış, Türkiye ise bu durumu 1945'ten beri Avrupa güvenlik sisteminde kazandığı hakların Soğuk Savaş sonrası kurulan yeni Avrupa düzeninde dışlanması nedeniyle kaybedilmesi olarak algılamıştır. Orgeneral Nahit Şenoğul'un 2001'deki konuşmasında Türkiye'nin pozisyonunu şu şekilde özetlemektedir:

*"Avrupa'nın karşılaştacağı muhtemel krizlerin Türkiye'nin civarında ortaya çıkacağı uzmanlarca da kabul edilen bir gerçek olduğu dikkate alındığında, Avrupa Birliği önderliğindeki kriz önleme operasyonlarının şu veya bu şekilde Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileme ihtimali vardır. Bu itibarla Avrupa Birliğinin krizlere müdahale etmesinin söz konusu olacağı durumlarda Türkiye'nin ilgili karar mekanizmalarında yer alması hayati önem arz etmektedir."*⁸

Türkiye'nin bu alandaki istemleri büyük ölçüde 2001'de Türk, İngiliz ve Amerikan hükümetleri tarafından hazırlanan "İstanbul Mutabakatı" ile karşılanmıştır.

8 Orgeneral Şenoğul: "Nice zirvesinde alınan kararlar Türkiye'yi aldatılmışlık duygusuna sevk etmektedir", 11 Ocak 2001 <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/senogul.110101.html>

AB'nin söz konusu mutabakatı 2002'deki Kopenhag zirvesinde AB müktesebatına almasıyla, 1999 - 2002 arası Türkiye - AB arasında çok ciddi bir krize yol açan bu durum çözüme ulaştırılmıştır. 12 - 13 Aralık 2002 tarihinde gerçekleşen AB Konseyi'nin Kopenhag zirvesinde, AB - NATO arasındaki işbirliği bir anlaşmaya bağlanmıştır. Bu anlaşmaya göre NATO, AB önderliğindeki askeri operasyonlarda planlama ve askeri imkanlarına AB'nin otomatik ulaşımını sağlayacaktır. Ayrıca, anlaşma kapsamında Türkiye'ye OGSP'ye katılım konusunda yukarıdaki istemleri doğrultusunda güvence verilmiştir.

Diğer yandan, NATO ile Barış için Ortaklık Anlaşması imzalamamış olan Kıbrıs'ın NATO imkanları kullanılarak yürütülecek operasyonlara katılmaması ve NATO'nun gizli evraklarına Kıbrıs ve Malta'nın erişimine izin verilmemesine karar verilmiştir. Böylece, Türkiye'nin OGSP'nin Kıbrıs'ta kullanılacak olmasına ilişkin kaygıları da karşılanmıştır.

NATO - AB arasındaki işbirliğinin işler hale gelmesi ile AB 1 Nisan 2003'te Makedonya'da barış koruma görevini 320 kişilik bir güçle üstlenmiş ve OGSP bünyesinde ilk askeri operasyonu gerçekleştirmiştir. AB'nin Makedonya'daki tecrübesi 2004'te Bosna-Hersek'teki SFOR barış gücünü NATO'dan 7,000 kişilik bir güçle devralmasını sağlamıştır ve EUFOR faaliyete geçmiştir. Ayrıca, AB 1,300 kişilik bir güçle Kongo'da seçimler sırasında barış koruma görevini Birleşmiş Milletler mandası altında üstlenmiştir. Bu görevler AB'nin II. sütunda askeri bir görünürlük edindiğinin ve Petersberg görevleri ile sınırlı bile olsa, bir askeri müdahale gücü oluşturduğunun bir göstergesidir.

AB içerisindeki diğer adımlar ise özellikle 11 Eylül sonrası atılmaya başlanmıştır. AB Kasım 2001'de, gelecekteki güvenlik riskleri ile başa çıkmak amacı ile bir Avrupa İmkan Aksiyon Planı (*European Capability Action Plan*) kabul etmiş, Aralık 2002'de ise Hızlı Müdahale Güçleri kurma niyetini belirtmiştir. Mayıs 2003'te iki kurum arasındaki ilişkileri güçlendirme amacı taşıyan NATO - AB İmkan Grupları kurulmuştur. 2003 Aralık ayında, AB OGSP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan Avrupa Güvenlik Stratejisi kabul edilmiştir. Bu doküman, AB'ye yönelik yeni küresel tehditleri öncelikle terörizm, teröre destek veren devletler ve kitle imha silahlarıyla mücadele olarak tanımlamaktadır ve AB güvenliği için somut adımlar önermektedir.

Askeri yetenekleri geliştirme açısından AB'nin Acil Müdahale Gücü yeni oluşumlar ile desteklenmeye başlanmıştır. Bu amaçla, AB Savunma Bakanları, 22 Kasım 2004'te AB tarafından yürütülen operasyonlar için Avrupa Muharebe Gruplarını (*European Battle Groups*) kurmaya karar vermişlerdir. Acil Müdahale Gücü'nü daha etkin hale getirme amaçlı bir adım olan bu karar, AB'nin operasyon yapma kabiliyetini artırmak için alınmıştır, zira Acil Müdahale Gücü'nün çalışmaları beklentilerin altında kalmıştır. 1500 kişilik askeri taburlardan oluşan Avrupa Muharebe Grupları'nın sayısının, AB'nin yeni güvenlik yapılanması ve askeri yeteneklerinin geliştirilmesi için hedef yıl olarak seçilen 2010'a kadar, 13'e ulaşması öngörülmektedir.

Bu alandaki çalışmalarını hızlandırmak için AB Dışişleri Bakanları, 2006 Mayıs ayında Brüksel’de Genel İşler Konseyi’nde OGSP kapsamında 2010 yılına kadar tamamlanması öngörülen askeri yetenekleri belirlemişlerdir. Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya’nın birer birlik oluşturacakları Muharebe Grupları’nın Acil Müdahale Gücü’nden farklı olarak, 15 gün içerisinde harekete geçebilmesi ve operasyon kararı verildikten en fazla 10 gün içinde konuşlanabilmesi amaçlanmaktadır. İlk birlik 2007 yılı için planlanmaktadır. 6 aylık bir rotasyon sistemi ile çalışacak Muharebe Gruplarının en az ikisinin bu rotasyon sayesinde anında konuşlandırılabilir olmasının, AB’nin kriz anında çabuk cevap verebilme yeteneğini artırması planlanmaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, Muharebe Gruplarının etkinliği ve güvenilirliğinin, AB üyelerinin kriz anında ortak bir karara çabuk varabilmelerine bağlı olduğudur. Eğer AB Konseyi altı ayda bir kriz bölgesine asker gönderip göndermeyeceğine karar veremezse, Muharebe Gruplarının 10 günde konuşlanabiliyor olması pek bir şey ifade etmeyecektir. İngiltere eski Savunma Bakanı Geoff Hoon bu konudaki görüşlerini “*Acil müdahale gücünün oluşturulmasının AB’nin bir orduya sahip olması için atılan bir adım olarak nitelendirilmemesi gerekiyor. Acil müdahale güçlerinin, Birleşmiş Milletler barış gücü askerlerinin çatışma bölgelerine yerleşmelerine dek oluşabilecek boşluğu doldurabilecekleri belirtiliyor*”⁹ şeklinde açıklamıştır.

AB’nin askeri alanda attığı adımları değerlendirirken özellikle akılda tutulması gereken bir diğer husus da, AB’nin klasik anlamda tanımlanan bir sert güç olma amacıyla olmadığıdır. Özellikle yumuşak güç nitelikleri AB’nin uluslararası bir aktör olarak oynadığı esas rollerden biridir. AB’nin yumuşak gücü bir jandarma ve polis gücü oluşturulması ile daha etkin hale gelebilir. Bu amaç doğrultusunda, Hollanda ve Fransa’nın girişimleri ile 2004 yılında Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz ve Hollanda tarafından 800 kişilik bir jandarma gücü kurulmuştur. 23 Ocak 2006’da Avrupa Jandarma Gücü (EUROGENDFOR) karargâhı İtalya’da Vicenza’da açılmıştır. 2006’da Fransız General Gérard Deanaz başkanlığında kurulan bu ilk jandarma gücü, kriz bölgesinde yapılacak bir askeri operasyon sonrası istikrarın sağlanması için konuşlanabilecek kapasitededir. Avrupa Jandarma Gücü NATO’ya bir rakip olarak değil, AB’nin uluslararası görünürliğini artırmak için kurulmuştur. Sonuç olarak, AB’nin askeri alanda oynadığı üç ana rol vardır. Bunlar 2003’te operasyonel hale gelen Acil Müdahale Gücü, Avrupa Muharebe Grupları ve Avrupa Jandarma Gücüdür.

AB’nin kendi ekseninde yer alan komşu ülkelerin dış politikalarını etkileyen önemli bir yanı da bu ülkelere yaptığı siyasi ve ekonomik katkılardır. AB’nin sivil gücü, imzaladığı serbest ticaret anlaşmaları, finansal yardım paketleri, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları ile ortaya çıkmaktadır. Avrupalı devletlerin tam üyelik perspektifi AB’nin etkisini en çok artıran politikalarından biridir. Tam üyeliğin coğrafi bir sınırı olduğundan, diğer anlaşma ve paketler AB’nin sivil güç olarak kullandığı dış politika araçlarıdır.

9 “AB Acil Müdahale Gücünü Onayladı”, BBC World, 23 Kasım 2004. http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2004/11/041123_eu.rapid_reaction.shtml

AB'nin özellikle Akdeniz bölgesindeki ülkeler için 1995'te kabul ettiği Euro-Med (Barcelona süreci), üyelik perspektifi vermeden AB'nin sınır bölgesindeki ülkeler ile ticari ve iktisadi ilişkileri geliştirmek amacı taşıyan bir dış politika aracı olarak, AB'nin sivil güç olarak etkisini göstermektedir. Euro-Med projesinin 1995 - 1999 yıllarında 3,4 milyar avro, 2000 - 2006 yıllarında ise 5,35 milyar avro olan bütçesi, Akdeniz havzasındaki ülkelere iktisadi ve finansal boyutta destek sağlamıştır. 2010 yılında gerçekleşmesi planlanan Avrupa - Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi, AB'nin ticaretin geliştirilmesinin, kalıcı barış ve istikrara doğru bir yol açtığı varsayımına dayanmaktadır. David Mitran'y'nin fonksiyonelcilik kuramının Avrupa'da uygulamasındaki başarı ekonomik bağların artırılmasının istikrara etkisini göstermiştir. Euro-Med projesinin bu başarıyı AB'nin komşusu ülkelere yayması beklenmektedir. Ticaretin gelişmesinin ülkeler arası refahı artırması ve istikrarı sağlaması, uluslararası ilişkiler kuramının liberal paradigmasına bağlı gelişen bir kuramdır. AB'nin dış politika aracı olarak askeri yeteneklerden (sert güç) çok, ticaret anlaşmalar (yumuşak güç) gibi araçları kullanması Euro-Med projesinin oluşumda etkili olmuştur.

2004 genişlemesinden sonra AB'nin kabul ettiği Yeni Komşuluk Politikası ise, AB'nin özellikle doğu sınırındaki komşuları - Ukrayna, Moldova ve Beyaz Rusya - ile iyi ilişkiler geliştirip, AB'nin dış sınırlarında güvenlik ve istikrarı sağlamak amacını yansıtmaktadır. Yeni Komşuluk Politikası, AB'nin Güvenlik Stratejisini yürürlüğe koymak için öngörülen araçlardan biridir. Euro-Med ile Yeni Komşuluk Politikası birbirlerine bağlanan dış politika araçlarıdır. Her ikisi de AB'nin sivil güç yetenekleri ile sınır bölgelerinde istikrarı sağlama amacındadır. AB'nin yeni kabul ettiği Hareket Planları (*Action Plan*), ikili anlaşmalar ile bu iki politikanın kapsadığı ülkeler ile daha spesifik ilişkiler geliştirmeyi planlamaktadır. Bugüne kadar Ürdün, Tunus, İsrail, Filistin ve Fas ile Hareket Planları imzalanmıştır.

Sonuç olarak, AB, Birlik üyesi olmayan Avrupalı ülkeler ve AB sınır bölgelerindeki ülkelere güvenliği sağlamak amacı ile Akdeniz Politikası, Yeni Komşuluk Politikası, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları gibi araçlar ile sivil güç olarak etkinliğini artırmaktadır. Bu politikalar üyelik boyutuna göre ayrılmaktadır, örneğin Yeni Komşuluk Politikası özellikle üyelik perspektifi olmadan AB'nin etkinliğini artırmak amacı taşımaktadır. Balkan ülkeleri için geliştirilen İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları ise, üyeliğe ehil olan ama üyelik yükümlülüklerini yerine getirmeye henüz hazır olmayan ülkeler için kabul edilmiştir.

AB'nin dış politika alanındaki önünde duran en büyük engel, daha önce de değindiğimiz gibi, askeri yeteneklerin geliştirilmesinden çok, üyeler arasındaki görüş ve çıkar çatışmalarıdır. AB'nin daha etkin bir dış politika takip etmesi ve küresel bir güç olabilmesi, iç çatışmalarının giderilmesi ile mümkündür. AB'nin etkin ve inanılır bir dış politikasının önünde duran en büyük engeller şu şekildedir: Birincisi, üyeler arası görüş ayrılıklarının belirgin olduğu dış politika konusunda kararların alınması için

Konsey’de oybirliği sağlanması gerekmektedir. İkincisi, birden fazla kişinin AB dış politikasında rol oynamasıdır. Örneğin, AB dış politikasında söz sahibi olan OGSP Yüksek Temsilcisi Javier Solana, AB Komisyonu Dış İlişkiler Komiseri ve üye devletlerin başbakanları arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. Üçüncüsü, AB kendi sınırlarındaki ülkelerde olan krizlere bile cevap vermekte çok geç davranmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı, AB’nin Avrupa güvenliğinde oynayacağı rol, Türkiye’nin konumunu da belirleyen en önemli faktördür. Özellikle terörizmle ve kitle imha silahlarının yayılması ile ilgili konular değerlendirildiğinde, Türkiye’siz bir AB’nin Güvenlik Stratejisi hedeflerine ulaşması zor gözükmemektedir. Sonuç olarak, AB’nin hem Türkiye’ye olan tutumu, hem de dış politika alanındaki gelişmeleri, AB’nin aralarında ciddi çekişmeler ve çıkar ayrıklılıkları olan 25 üyeden oluşan sui generis bir organizasyon olmasından kaynaklanmaktadır.

TÜRKİYE’NİN AVRUPA GÜVENLİĞİ İÇİN OYNADIĞI ROL

Türkiye’nin Avrupa güvenliği için oynadığı ve oynama potansiyelinin olduğu alanlar hem sert güç özellikleri gösteren askeri alanda, hem de yumuşak güç özellikleri gösteren AB’nin sivil güç alanlarındadır. Türkiye, birlikten dışlanması halinde, AB’ye maliyeti çok yüksek olacak bir adaydır. Financial Times gazetesine göre: “Riskler muazzamdır. Kirsty Hughes’un ifadesiyle, Türkiye’nin üyelik başvurusu başarısız kalırsa AB’nin tüm dış politika prestiji ciddi zarar görebilir. Türkiye’nin ise kültürel olarak Batı’ya doğru yürüyüşü sona erebilir.”¹⁰

Türkiye’yi dışlamanın yüksek maliyetli olması aynı zamanda bu ülkenin AB güvenliğine yapacağı katkıların bir göstergesi niteliğini taşımaktadır. Türkiye’nin tam üye olduğu bir AB, küresel alanda daha etkin bir aktör olacaktır. Türkiye’nin askeri gücü bir önceki bölümünde belirtilen AB’nin 2010 yetenekleri hedefine ve OGSP’sinin etkinliğine katkıda bulunma kapasitesine sahiptir, dolayısıyla Türkiye AB askeri yeteneklerine katkıda bulunacaktır. Coğrafi konumu, demokratik ve islami değerlerin bir kaynaşmasını sergilediği ve Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya’da kilit bir ülke olduğu için de, Türkiye AB’nin sivil güç hedeflerine katkıda bulunup, AB’nin yumuşak güç niteliğinin inandırıcılığını artıracaktır.

Türkiye’nin askeri güç alanında AB’nin görünürlüğünü artırması ise Türkiye’nin iki önemli askeri imkanına bağlıdır: Jeostratejik konumu ve askeri gücü. AB’nin Türkiye’nin komşu olduğu coğrafyada yapacağı askeri operasyonların başarisının Türkiye’nin desteği ve lojistik yardımına bağlı olması, Türkiye’nin jeostratejik konumunun önemini göstermektedir. Bunun en son örneği 2006 yazında Lübnan’daki AB vatan-daşı olan sivillerin tahliyesinde yaşanmış ve AB vatandaşları Türkiye’nin gayretleri ile sorunsuz bir şekilde savaş bölgesinden kendi ülkelerine gidebilmişlerdir.

Diğer yandan, askeri imkanlarının genişliği ve ordusunun tecrübesi Türkiye'nin askeri katkılarının temelini oluşturmaktadır. Türkiye NATO'da ABD'den sonra ikinci en büyük kara kuvvetlerine ve beşinci en büyük deniz kuvvetlerine sahiptir. Türkiye ayrıca NATO'nun savaş uçaklarının %10,5'ine, kargo uçaklarının %20'sine, tesbit uçaklarının ise %22,5'ine sahiptir. Mehmet Ali Kışlalı, Türkiye'nin AB üyeliğinde en önemli kozlarından birisinin Türk Silahlı Kuvvetleri olduğunu şöyle açıklıyor: "TSK'nın kısa sürede 90 bin kişilik bir kuvveti istenilen yere konuşlandırıp, ortak operasyon yapma yeteneği var. Altı taburu havadan nakledip, operasyon bölgesine indirip hava saldırısı operasyonu yapma kapasitesi var".¹¹

Türkiye ayrıca kendi askeri yeteneklerini yeni savaş ölçütlerine göre düzenlemektedir. 2006 Ekim'inde 50 adet AGM-84K "Stand-off Land Attack-Expand Response" (SLAM-ER) füzesi olarak bu füzelerin ilk Avrupalı müşterisi ve ABD'den sonra bu füzelere sahip olan ikinci ülke olmuştur.¹² Bu açılardan bakıldığında, Türkiye'nin AB önderliğindeki operasyonlara katılımı AB'nin başarı şansını yükseltecek ve uluslararası bir aktör olarak güvenilirliğini artıracaktır.

Aynı zamanda, Türkiye diğer yandan laik bir cumhuriyet olarak, Avrupa demokratik değerleri ile Müslüman değerlerin bir arada bulunabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB'nin bir parçası haline gelmesi, Müslüman ve Avrupa normlarının sembolik bir kaynaşmasının göstergesi olacaktır. Özellikle 11 Eylül sonrası giderek yaygınlaşan Huntington'ın medeniyetler çatışması tezini, Türkiye üzerinde çürütmek mümkün olacaktır. Türkiye'nin hem Avrupalı, hem de Müslüman değerlere sahip olması, yeni uluslararası düzende terörizm ile savaş çerçevesinde AB'nin sivil gücünü artıracaktır. Avrupa'dan dışlanmış bir Türkiye ise Avrupalı değerlerin islami değerler ile uyuşmadığını ve ne kadar uyum sağlarsa sağlasın, Türkiye'nin Avrupalı olamayacağını savunanların kozlarını güçlendirecektir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin rolünün, 11 Eylül sonrası terörle mücadele ve terörün sebeplerini ortadan kaldırılarak kültürler arası diyalogun artırılması amaçlarına yönelik olarak iyice güçlendiği söylenebilir.

Eski Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, Bild gazetesine yaptığı açıklamada, Türkiye'nin AB üyeliğinin terörle mücadele açısından önemine "Çocuklarımızın ve torunlarımızın barış içinde yaşaması ve Avrupa'nın güçlü olması için Türkiye'nin AB üyesi olması çok önemlidir. Türkiye Avrupa'nın merkezi yapı taşıdır" diyerek işaret etmiştir.¹³ Eski İngiltere Avrupa Bakanı Denis MacShane de "AB'den bağlarını koparmış bir Türkiye, Akdeniz ve Orta Doğu'da kendi çıkarları doğrultusunda Avrupa'nın bölgedeki çıkarlarıyla çatışabilir. Türkiye'nin dostları AB'yi sözlerini tutmaya ikna etmeli. Türkiye'yi dışlamak, Avrupa'nın en büyük zenginliklerinden biri olan bu ülkeyi çatışma ve gerginlik kaynağı

11 Mehmet Ali Kışlalı, "AB'ye TSK Faturası", *Radikal*, 23 Ağustos 2006.

12 Robert Hewson, "Finland, Turkey boost land attack capability", *Jane's Defence Weekly*, 12 Ekim 2006.

13 *Hürriyet*, 02 Eylül 2004.

haline getirebilir"¹⁴ sözleri ile buna benzer bir görüşü dile getirmiştir. İngiltere Eski Dışişleri Bakanı Jack Straw'un şu sözleri de aynı doğrultudadır: "Türkiye, Avrupa'nın güvenliğinde kilit rol üstlenmiş bir ülkedir. Birlik ihracatçıları için de önemli bir pazardır. Ayrıca, yasadışı insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı ve sınır ötesi suçlarla mücadelede Türkiye'nin önemli rolü vardır. Türkiye'ye verdiğimiz sözü tutarak, Avrupa Birliği'ni daha güçlü, daha güvenli ve daha rekabetçi bir konuma getiriyoruz."¹⁵

Türkiye'nin Avrupa düzeninin 1945'ten beri bir parçası olması, Avrupalı devletler ile olan ilişkilerini kurumsal açıdan sağlamlaştırmıştır. Türkiye diğer yandan Müslüman kültürü ve Osmanlı geleneği ile İslami ülkeler ile nisbeten iyi ilişkiler içerisinde. Bu iki özellik sayesinde, Türkiye'nin üyeliği kültürler arası diyalogu ve AB'nin sivil güç yönünün inandırıcılığını artıracaktır. Fischer, "Avrupa bir değerler bütünüdür. Bizi radikal dinciliğe karşı koruyan modern, demokratik, Avrupalı bir Türkiye ile bu nitelikleri olmayan bir Türkiye arasında seçim yapmamız gerekir" demiştir. Öncelikle vurgulanması gereken nokta, Türkiye'nin AB üyeliği'nin AB'nin bir uluslararası aktör olarak gücünü önemli ölçüde artırma potansiyelinin çok yüksek olmasıdır.

Türkiye'nin AB'nin güvenliğine olası katkıları 2003 Irak krizi ile daha somut bir hale gelmiştir. Irak krizi 2003'te ABD ve ABD yanlısı AB üyelerinin - İngiltere, İspanya ve Danimarka - bir kamp; Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksemburg'un karşı kampı oluşturduğu bir Transatlantik krize yol açmıştır. Bu kriz aslında Avrupa güvenliğinde Transatlantik dengelerin zayıflığını ve AB içerisinde güvenlik risklerinin farklı şekilde algılandığını göstermiştir. Ayrıca AB'nin ortak dış politikasının henüz çok kaygan bir zeminde olduğu ve Avrupa güvenliğini etkileyen bir krizde dağılabileceği anlaşılmıştır.

Türkiye ise kendisini ABD ve AB arasında bulmuştur. AB bir monolitik yapı olmadığı halde AB'nin içindeki iç çekişmeler Türkiye'yi doğrudan etkilemiş, ABD'nin Türkiye'den Irak'ın işgali için topraklarını açması isteği ise Türkiye'yi AB nezdinde güç durumda bırakmıştır. Türkiye üzerindeki Amerikan baskısı Türk kamuoyunu da etkilemiş ve 1 Mart 2003'te Türkiye Büyük Millet Meclisi, ABD önderliğindeki uluslararası güce, Irak'ın işgali için geçiş iznini veren hükümet tezkeresini reddetmiştir. 2003-2005 arası Türkiye'nin ABD ile olan ilişkileri tezkerenin reddedilmesi sonrası sancılı bir döneme girmiştir.¹⁶

Irak krizinin Türkiye'nin rolü açısından gösterdiği önemli bir nokta, Ortadoğu'da yapılan askeri operasyonların başarısının büyük ölçüde Türkiye'nin desteği ve katılımına bağlı olduğudur. Bu nokta henüz tam olarak kabul görmese de, ABD'nin üstü kapalı bir biçimde Irak'taki askeri başarısızlıklarını işgali Türkiye üzerinden yapama-

14 Hürriyet, 11 Ekim 2006.

15 Jack Straw, "Hem Türkiye Hem de AB Kazançlı", BBC World, 11 Ekim 2005, http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/10/051011_straw_turkey.shtml

16 Meltem Müftüler-Baç, "Turkey and the USA at cross roads: The Impact of the War in Iraq", International Journal, vol. 61, no. 1, Kış 2006, 61-82.

masına bağlaması, bu argümanı güçlendirmektedir. Türkiye Irak krizinde ABD yanlısı bir politika izlememiş ve dış siyasetine AB'ye ayarlı bir biçimde yön vermiştir.

Türkiye'nin AB'nin askeri yetenekleri alanında sağlayabileceği katkılar bugüne kadar oynadığı rol incelendiğinde görülebilir. Türkiye hem Bosna'daki Althea operasyonuna, hem de Makedonya'daki Concordia operasyonuna etkin bir şekilde katılmıştır. Türkiye 1995'te Bosna'daki UNPROFOR gücüne 1,450 kişilik, NATO'nun IFOR ve SFOR güçlerine ise 1, 200 kişilik bir birlik ve teçhizat ile destek vermiştir. NATO'nun Kosova operasyonu'na on F-16 uçağı ile katılmış, KFOR gücüne ise 940 kişilik birlik göndermiştir. Türkiye 370 personel ile AB'nin EUFOR-Althea operasyonuna aktif bir biçimde katılmış ve AB'nin 15 Aralık 2003'te Makedonya'da oluşturduğu PROXIMA Polis gücünde dört Jandarma personeli yer almıştır. Halen elli jandarma personeli EUFOR Polis Gücünde, on personel de AB Polis Gücü misyonunda görev yapmaktadır. 2006 yazında Kongo seçimlerinde güvenliği sağlamak için yapılan AB operasyonunda 3,000 kişilik bir birlik ile Türkiye de yer almıştır.¹⁷ Ayrıca, Türkiye AB'nin 2010 askeri yetenekleri hedefine İtalya ve Romanya ile beraber bir Avrupa Muharebe Grubu kurarak katkıda bulunmaktadır. Bu Muharebe Grubu 2009'da tam hareket kabiliyetine kavuşacak şekilde tasarlanmıştır.

Türkiye'nin AB nezdinde olmayan ama yeni sistemdeki rolünü gösteren bir katılımı, Afganistan'daki NATO operasyonu ISAF'daki rolüdür. ISAF operasyonu NATO'nun Soğuk Savaş sonrası uluslararası güvenlik sisteminde değişen rolünü ve misyonunu gösterdiği için, Avrupa güvenliği açısından önemi büyüktür. Türkiye ISAF'a 1,400 asker ile katılmış ve Kabil Havaalanı'nın korumasını üstlenmiştir. Türkiye ayrıca 2002 – 2003 döneminde 8 ay ve Şubat 2005'ten itibaren 8 ay olmak üzere iki kere ISAF'ın komutasını üstlenmiştir. NATO'nun Afganistan'daki Sivil Temsilci görevi ise 2003-2006 yıllarında eski Türk Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin tarafından yürütülmüştür. Türkiye'nin varlığı Afganistan'da güven ortamı yaratmış ve askeri anlamda Türkiye'nin etkin rolünü göstermiştir.

Afganistan'daki Kabil Bölge Komutanlığı'na 2006 Ekim ayı itibariyle 900 askeri personelle verdiği desteğin dışında Türkiye, Bosna-Hersek'te devam eden ALTHEA hareketinde 300, Kosova'da da 400 personelle görev yapmaktadır. Ayrıca, 1 Nisan - 31 Temmuz 2006 arasında NATO Konseyi kararı üzerine Baltık ülkeleri Letonya, Estonya ve Litvanya'nın hava sahalarında "hava polisliği" operasyonuna dört F-16 uçağı ve 80 kişilik bir birlik ile katılmıştır. Bunlara ilave olarak Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki seçimlerde AB'nin barışı destekleme hareketına bir C-130 askeri kargo uçağı ve 17 personel ile katılmaktadır. Yine Kongo operasyonu kapsamında, operasyonun liderliğini üstlenen Almanya'daki operasyon karargahında bir subay ve Kongo Gabon'daki karargahta da bir subay yer almaktadır. Bu operasyon Almanya liderliğinde bir ön Muharebe Grubu özelliği de taşımaktadır. Diğer yandan, Gürcistan, El Halil ve Sudan'daki gözlem operasyonlarında ise 11 askeri personel görev almaktadır.

■ 17 "Kongo'da yeni bir Avrupa operasyonu ve Türkiye", *Zaman Gazetesi*, 12.7.2006.

AB'nin yeni dış politika atağı, Lübnan ve İsrail arasındaki kriz ve Ortadoğu'daki çalkantıları hedeflemektedir. AB'nin Lübnan'da üstlendiği rol askeri inandırıcılığının bir testi olacaktır. Fakat söz konusu operasyon için yine AB içi çatışmalar ön plana çıkmıştır. İsveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nden Joel Andersson'ına göre, *Avrupa'nın güvenlik ve savunma konularındaki zaafı bir kez daha ortaya çıkmıştır. İşler kızışmaya başladığı zaman her ülke kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmeye başlamakta ve Avrupa'nın birliği hemen çözülmüştür.*¹⁸

Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1701 (2006) sayılı kararı uyarınca görev talimatı kapsamı genişletilmiş bulunan Lübnan'a giden barış gücü UNIFIL'e katılmıştır. Türkiye'nin Lübnan'da konuşlanan BM gücüne 1100 askerle katılması bir taraftan AB'ye Türkiye'nin askeri gücü ile ilgili bir sinyal gönderme niteliği taşımaktadır. Bir Avrupalı diplomatın ifadesiyle: *"Türkiye bin kadar asker vaat ederek başlıca Avrupa güçleri ile en azından aynı düzeyde katkıya hazır olduğunu ortaya koydu. Lübnan gücüne katılım askeri imkan ve siyasi güven gerektirir. Bugün Türkiye'nin elinde ikisi de var."*¹⁹ AB ilk defa Ortadoğu'da bu kadar büyük bir operasyona katılıyor ve bu durum aynı zamanda AB'nin Yeni Komşuluk Politikası'nın ilk testlerinden birini oluşturuyor. Her ne kadar AB Yeni Komşuluk Politikası'nı Balkanlar ve Kafkasya için formüle etmiş olsa da, Lübnan krizi büyük risklerin esas olarak Ortadoğu kaynaklı olduğunu göstermektedir. Tablo II'de Türkiye dışında UNIFIL'e katkıda bulunan AB ülkeleri görülmektedir:

TABLO II UNIFIL GÜCÜNÜN DAĞILIMI:²⁰

<ul style="list-style-type: none">
• Fransa: Asker sayısını 400'den 2000'e çıkarırken liderliği Şubata kadar sürdürecektir.
• İtalya: 3000 asker gönderip Şubatta komutayı devralacak.
• İspanya: 1200 askerle gücün üçüncü ayağı.
• Polonya: Asker sayısını 300'den 500'e çıkaracak.
• Belçika: Şimdilik 302 asker veriyor. Sayı ileride 400'e çıkabilir.
• Almanya: Hizbullah'a denizden silah akışını durdurmak amacıyla 1000 denizci gönderecek.
• Finlandiya: 250 asker verecek.
• Yunanistan: Bir firkateyn, helikopter ve özel güçler tahsis edecek.
• İskandinavlar: Danimarka üç, Norveç dört savaş gemisi gönderecek.
• Portekiz: Askeri katkı sözü verdi.
• AB dışı ülkeler: Bangladeş 1500, Malezya ve Endonezya 1000'er asker vermeye hazır. Kommersant, Rusya'nın 2000 asker hazırladığını yazdı. Nepal bir tabur asker öneriyor. Fas ve Tayland ise bu yazının kaleme alındığı tarih itibarıyla değerlendirmede.
• Hindistan ise mevcut 800 askerini çekecek
--

¹⁸ Bosna Sendromu, *Hürriyet*, 22 Ağustos 2006.

¹⁹ BBC World Basın özeti, 7 Eylül 2006. <http://www.bbc.co.uk/turkish/pressreview/story/2006/09/060907-pressreview.shtml>

²⁰ "AB'den 7 bin asker tamam, baskılar Türkiye'ye çevrildi", *Radikal*, 27 Ağustos 2006.

Türkiye'nin içerisinde olduğu coğrafya AB'nin hem güvenlik risklerinin durdurulması açısından, hem de AB'nin Yeni Komşuluk Politikası'nı geçerli hale getirebilmesi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. AB'nin Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'daki dış politikaları Türkiye'nin de katılımı ile güvenilir hale gelecektir. Türkiye Eski Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'e göre "Türkiye Karadeniz, Kafkasya ve Ortadoğu'nun politik, güvenlik ve enerji ikmali denkleminde kritik bir konumda olduğundan AGSP'ye Türkiye'nin potansiyel katkısının önemi genellikle takdir ediliyor. Komşuluk politikasına gelince, bu politikanın Karadeniz'e ve Kafkasya'ya yönelik uygulamalarında Türkiye yine anlamlı bir rol üstlenebilir".²¹

Bu çalışmada ele alınmayan ama altının çizilmesinin uygun olduğu bir husus da Türkiye'nin Avrupa enerji güvenliğine olası etkileridir. Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün 14 Eylül 2006'da Fransa'da yaptığı konuşmada Türkiye'nin AB'ye yapacağı etkileri arasında enerji güvenliği de bulunmaktadır.

*"Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının tamamlanması ve gündemde olan diğer projelerle birlikte Avrasya bölgesinde petrol, doğal gaz ve genel olarak enerji nakli bakımından bir terminal noktası haline gelmekte olan Türkiye'nin üyeliği, AB ülkelerine enerji ulaşımının güvence altına alınması bakımından da önem taşıyacaktır. AB sınırları içindeki bir terminal noktasının AB için daha tercih edilir olması gerekir."*²²

Sivil güç açısından ise, Türkiye'nin AB'nin Ortadoğu politikasına etkinlik sağlaması beklenmektedir. Türkiye hem Müslüman ülkeler içinde saygın bir konuma sahiptir, hem de İsrail ile düzgün yürüyen ilişkileri ve askeri alanda stratejik anlaşmaları mevcuttur. Türkiye'nin değişik kültürler ile geliştirdiği bu diyalog sayesinde, AB de Ortadoğu'daki etkinliğini artırmaya fırsat bulacaktır.

Gene aynı şekilde, AB'nin Yeni Komşuluk Politikası içinde önemli bir konumu olan Kafkaslar bölgesinde de, Türkiye'nin rolü önem arz etmektedir. Türkiye'nin bölgesel girişimlerinin, AB'nin Yeni Komşuluk Politikaları'na nasıl katkıda bulunduğu ve bulunacağı Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi çerçevesinde yürüttüğü çalışmalarda gözükmemektedir: Türkiye'nin Karadeniz havzasındaki ülkeler ile geliştirdiği ilişkiler bu bölgede işbirliğini ve sonuç olarak istikrarı artırmıştır.

Diğer yandan, Türkiye'nin üyeliği AB'nin Akdeniz'deki ağırlığını da artıracak ve güçlü bir güney boyutu gelişmesi için araç olacaktır. Güçlenen Akdeniz boyutu ise AB'nin içinde ağır basan MittelEuropa - Orta Avrupa eksenini dengeleyecektir. Türkiye bu nedenle 1995'te kabul edilen Euro-Med ortaklığına da yeni bir ivme sağlayabilir. 2010'da gerçekleşmesi beklenen Avrupa - Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi'nin fonksiyonel hale gelmesi Türkiye'nin katılımı ile kolaylaşacaktır.

21 İlter Türkmen, "AB Güvenlik Politikaları ve Türkiye", *Hürriyet*, 20 Haziran 2006.

22 Abdullah Gül'ün Fransa Dış İlişkiler Enstitüsünde (IFRI) Yaptıkları "Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği" Temalı Konuşma, 14 Eylül 2006, Paris. <http://www.mfa.gov.tr/MFA.tr/AnaSayfaUstKisim/IFRI14eyul2006.htm>

TABLO III:²³ SİZCE TÜRKİYE’NİN AB’YE KATILIMI....?

	AB'nin çıkarlarına katkı	Kendi ülkemizin çıkarlarına katkı	Türkiye'nin çıkarlarına katkı	Hem AB'nin hem Türkiye'nin çıkarlarına katkı	Diğer uluslararası aktörlerin çıkarlarına katkı-Rusya, Çin gibi	Kimsenin çıkarlarına katkı değİ
AB 25	7%	3%	52%	20%	3%	4%
Belçika	4%	2%	66%	19%	4%	3%
Çek Cumh	9%	1%	51%	21%	4%	6%
Danimarka	4%	0%	56%	29%	3%	2%
B. Almanya	5%	1%	69%	15%	2%	5%
Almanya	5%	1%	68%	16%	2%	4%
D.Almanya	5%	2%	65%	20%	2%	3%
Estonya	5%	1%	53%	22%	1%	2%
Yunanistan	6%	6%	57%	19%	9%	3%
İspanya	6%	5%	26%	24%	1%	2%
Fransa	6%	2%	56%	15%	4%	7%
İrlanda	10%	6%	46%	17%	3%	4%
İtalya	8%	6%	46%	18%	3%	5%
Kıbrıs Rum	2%	12%	51%	8%	19%	2%
KKTC	24%	26%	4%	31%	4%	1%
Latvia	12%	1%	50%	16%	3%	3%
Letonya	11%	2%	39%	24%	1%	1%
Lüksemburg	5%	2%	62%	14%	4%	7%
Macaristan	9%	4%	48%	26%	1%	1%
Malta	10%	1%	39%	22%	2%	3%
Hollanda	6%	0%	56%	31%	3%	1%
Avusturya	8%	9%	42%	16%	5%	17%
Polonya	9%	3%	44%	28%	1%	3%
Portekiz	9%	3%	43%	17%	3%	1%
Slovenya	11%	0%	44%	29%	6%	1%
Slovakya	12%	1%	48%	19%	4%	4%
Finlandiya	4%	1%	73%	15%	1%	3%
İsveç	5%	1%	50%	35%	1%	2%
İngiltere	7%	4%	55%	14%	2%	4%
Bulgaristan	12%	3%	33%	25%	3%	2%
Romanya	18%	4%	18%	30%	1%	3%
Hırvatistan	15%	1%	34%	28%	8%	2%

23 Special Eurobarometer, Temmuz 2006.

Sonuç olarak, her ne kadar AB bugüne kadar çok etkin bir dış politika geliştirememiş olsa da, bundan sonra Avrupa güvenliği için sınır bölgelerin istikrarı büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin AB dış politikasına uyumu aynı zamanda Avrupa güvenliğine katkısını da sağlamlaştıracaktır. Türkiye'nin Avrupa güvenliğine katkıları açısından üye devletlerin arasında olan çekişmelerin yanı sıra özellikle AB halklarının tutumu da önemlidir. Türkiye Avrupa'nın bir parçası olarak görülmediği için güvenliğe olan katkıları da göz ardı edilmektedir. Tablo III'te AB halklarının Türkiye'nin Avrupa güvenliğine katkısına bakışı görülmektedir:

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Türkiye'nin AB güvenlik çıkarlarına nasıl bir katkıda bulunacağı AB halkları tarafından tam olarak anlaşılmamaktadır. Burada yapılması gereken, hem Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen üye devletler, hem de Avrupa Komisyonu tarafından, Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa güvenliği açısından nasıl bir rol oynayacağı anlatılmasıdır. Türkiye'nin kendi güvenlik rolünü anlatması halkların tutumunu çok etkilemeyeceğinden burada görev üye devletlere düşmektedir.

TÜRKİYE VE AB GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ ZORLUKLAR

Yukarıda incelenen katkılar ve Türkiye'nin oynayacağı pozitif rol, Türkiye - AB ilişkilerinde güvenlik açısından bir sorun olmadığı izlenimini yaratmamalıdır. Hem Türkiye'nin, hem AB'nin maddi güvenlik çıkarları açısından Türkiye'nin AB'ye katılımı ciddi katkılar sağlayacaktır. Bu süreci etkileyecek unsurlar ise göz ardı edilmemeli ve her iki taraf önlerindeki zorlukların üstesinden gelebilecek politikalar üretmelidir.

Bu zorluklar listesinin en başında Kıbrıs sorunu yer almaktadır. 1981'de Yunanistan AB'ye üye olduktan sonra Türkiye ile olan ikili sorunlarını Avrupa platformuna taşımıştır. Kıbrıs, bu sorunların başında gelmektedir. 1997'de AB genişleme süreci başladığında, 1990'da üyelik için başvurmuş bulunan Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti de adayların arasında yer almış, AB ile katılım müzakerelerine 1998'de başlamıştır.

1999 Helsinki zirvesine kadar Kıbrıs sorununun çözümü Kıbrıs'ın üyeliği için bir ön koşul iken, bu zirvede Yunanistan'ın Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin üyeliğini veto etme tehdidi sonucu kaldırılmıştır. AB üyeliği böylelikle Güney Kıbrıs için BM nezdinde sürdürülen müzakerelere katılma ve yapıcı yaklaşma olanağını ortadan kaldırmıştır. Sonuç olarak Annan planı Kıbrıs'ın her iki bölgesinde de referanduma sunulduğunda Güney Kıbrıs çözümü reddetmiştir. Böylece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde referandumun ezici çoğunluk ile kabul edilmesine rağmen, Kıbrıs bölünmüş kalmış, 1 Mayıs 2004'te Birliğe sadece Güney Kıbrıs katılmıştır. AB'nin yürüttüğü politikanın yanlışlığı Güney Kıbrıs'ın üyelik süreci sürerken BM planlarına uymasını beklemesidir. 2002'de AB müzakereleri tamamlanan ve AB üyeliği kesinleşen Güney Kıbrıs'ın Annan planına hayır demesi, AB'nin BM'nin konuyla ilgili etkinliğini ortadan kaldırdığını göstermiştir.

Türkiye'nin müzakereleri için ise bu durumun çok ciddi bir etkileri olmaktadır. Müzakerelerin her adımında başlıklar açılır ve kapanırken, AB Konseyi oy birliği ile karar verdiği için Güney Kıbrıs'ın veto hakkı Türkiye'nin işini çok zorlaştırmaktadır. 2005'te kabul edilen Türkiye'nin Müzakere Çerçeve Belgesi'nde, Türkiye'nin Kıbrıs ile ilişkilerini normalleştirilmesi ve Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde kapsamlı bir çözüm bulunmasına verdiği desteğin devam etmesi belirtilmiştir. Burada özellikle göz önünde tutulması gereken husus, Türkiye ve KKTC'nin BM ile olan müzakerelere destek vermiş ve Annan Planı'nı kabul etmiş iken, bu süreci zora sokan ve reddeden Güney Kıbrıs'ın ödüllendirilmiş olmasıdır. Kıbrıs konusu AB'nin ve Türkiye'nin başını çok ağrıtabacaktır.

Burada iki tarafın geliştirmesi gereken politikalar şu şekilde olmalıdır: AB üyeleri Güney Kıbrıs'ın kendi çıkarları için Birliğin çıkarlarına zarar vermesini engellenmelidir. AB Konseyi toplantılarında Güney Kıbrıs'ın vetosu kontrol edilebilmelidir, yoksa 400 milyonluk 25 üyeli bir AB, 600,000 nüfuslu küçük bir adanın kendi dar çıkarlarına tutsak olacaktır.

Bu, Türkiye için de oldukça zorlu bir sınavdır. Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ı diplomatik olarak tanıması istense de, bunu Türkiye'nin kabul etmesi çok zordur. Fakat, Türkiye bir üyesini tanımadığı AB ile müzakere etmesi ise çok güç bir durum teşkil etmektedir. Müzakere sürecinde Kıbrıs sorununa BM nezdinde çözüm bulma çabalarının bir sonuç vermesi ise çok uzak bir ihtimaldir. Çünkü biraz önce de söylediğimiz gibi, Güney Kıbrıs'ın AB üyesi olarak BM planlarını kabul etme teşviki kaybolmuştur. 2004'teki referandum sonuçlarının en önemli göstergesi budur ve buradan çıkan sonuç ise Güney Kıbrıs Türkiye'nin AB müzakereleri boyunca Türkiye'nin Kıbrıs konusunda taviz vermesi için bastıracaktır. Türkiye'nin bu konuda AB üyelerinde kendi savlarını düzenli ve tutarlı bir biçimde aktarması gerekmektedir.

Müzakere belgesinde belirtilen Türkiye'nin mevcut sınır anlaşmazlıklarını çözmesi ise Ermenistan ile kapalı olan sınırını ve Yunanistan ile devam eden Ege Denizi anlaşmazlıklarını üstü kapalı bir biçimde ima etmektedir. Burada da özellikle Ermeni sorunu ile ilgili ileriye dönük tatsızlıklar Türkiye'yi beklemektedir. 12 Ekim 2006'da Fransız Ulusal Meclisi'nin aldığı karar Ermeni sorununun da Türkiye'nin AB üyeliği üzerinden çözülmeye çalışılacağına bir işaretidir. Güney Kıbrıs'ın Birliğe katılmadan önce sınır anlaşmazlıklarını çözmemiş olması ise AB açısından güvenilirliğini düşüren bir durumdur.

Türkiye'nin tek taraflı yapabileceği çok fazla politika değişikliği ne yazık ki yoktur. Kıbrıs'ta sınırların Türk tarafınca tek yanlı açılması gibi adımlar atılabilir. Ek Protokol'ün Meclis'ten geçmesi, limanların Rum kesimi bandıralı gemilere açılması ve Maraş'ın Birleşmiş Milletler'in kontrolüne açılması gibi politika değişiklikleri ise Türkiye'nin iyi niyetini gösterip, duruma yeni bir ivme kazandıracaktır. Limanların Rum kesimi bandıralı gemilere açılması şu anda pek çok müzakere başlığının açılmasında

açılış kriteri olarak Türkiye'nin önüne gelecektir. Burada bir olası çözüm yolu bazı limanları sembolik olarak Rum Kesimi bandıralı gemilere açmak olabilir. AB'nin ise Kuzey Kıbrıs'a uygulanan izolasyonları kaldırması şu anda atılacak en uygun adım olacaktır. Bu adım aynı zamanda Rum kesimine de bir mesaj niteliği taşıyacağı için çözüm olasılıklarını artıracaktır.

SONUÇ

Türkiye'nin AB üyeliği Türk dış politikasının en nihai amaçlardan birini oluşturmaktadır. Bu süreçte, Türkiye'nin AB üyeliğinin bütün yükümlülerini yerine getirmesi ve demokratik çizgiden çıkmaması gerekmektedir. Fakat, Türkiye'nin AB müktesebatını kendi kanunlarına uyarlamak ve uygulamakla ilgili olan sorumluluklarını yerine getirmesi ve Kopenhag kriterlerinin özellikle demokratik değerler ile ilgili olan kısımlarını tamamen karşılaması, Türkiye'nin üyeliği için ne yazık ki yeterli olmayacaktır. Türkiye'nin üzerine düşen müzakereleri soğukkanlılıkla yürütmek, demokratik reformlara devam etmek ve yapılan reformları hayata geçirmektir. Türkiye'nin ayrıca Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin çıkarlarına ters düşmeyecek fakat iyi niyetini gösterecek adımlar atması gerekmektedir.

AB üyelerinin arasındaki iç dinamikler ve çıkar çatışmaları, AB karar alma mekanizmaları ve AB kurumları arası dengeler ve Avrupa halklarının Türkiye'ye karşı tutumları Türkiye'nin üyeliğini etkileyen unsurlardır. Güvenlik boyutu hem AB üyelerinin çıkarlarını hem de AB halklarının tutumlarını belirleyeceği özelliğe sahiptir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB üyeliğinin Avrupa'nın geleceği için çok kritik bir rol oynadığını düşünen üyeler, AB iç dinamiklerinde diğer üyelerin tercihlerini etkileyebilirler. AB halklarının Türkiye'nin üyeliğini desteklemelerini sağlamak için ise hem Türkiye'ye, hem de AB'ye görev düşmektedir.

Örneğin, Türkiye'de işlenen her namus cinayeti Avrupa halklarına Türkiye'nin aslında Avrupa'nın bir parçası olmadığı sinyalini vermektedir. Türkiye eğer üyeliğin şartlarını yerine getirmez ve anti-demokratik, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygılı olmayan bir imaj sergilerse, güvenlik açısından rolü ne olursa olsun, AB'ye katılımı zorlaşacaktır. Türkiye bu açıdan siyasi ve sosyal alanlarda ciddi bir değişime gitmenin dışında, bu değişimin Avrupa halklarına yansıtılmasından da sorumludur. Türkiye bu yolla, AB'nin elindeki kozları çürütmüş olacak, bir anlamda topu AB'ye atacaktır.

Türkiye'nin demokratik ve insan hak ve özgürlüklerini temel ilke kabul eden bir ülke olması, tabii ki sadece AB üyeliği için gerekli değildir, ama Birliğe katılımı özellikle son kertede üyeliği üzerine referandum yapılacak bir ülke olması, halkların Türkiye'ye bakış açısını değiştirmesi gerektiği göstermektedir. Bu da ancak siyasi ve sosyal değişim ile mümkün olacaktır. Yükümlülüklerini yerine getiren demokratik bir Türkiye'ye karşı iç çıkar çatışmaları yüzünden kendi sorumluluklarını yerine getiremeyen bir AB inandırıcılığını yitirecektir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde elinde olan önemli kozlardan biri Türkiye'nin AB'nin güvenlik boyutuna yapacağı katkılardır. Türkiye'nin üyeliğinin fayda-maliyet analizi çerçevesinde değerlendirilmesi ve kimlik ekseninden çıkartılması gerekmektedir. Türkiye'nin AB'ye katılımı fayda-maliyet boyutu ile değerlendirildiğinde Türkiye'nin AB'nin hem sert güç, hem de sivil güç alanlarındaki hedeflerine katkısı yüksek olacaktır. Türkiye'nin getireceği faydalar ise hem üye devletlerin tercihlerini hem de AB halklarının Türkiye'ye karşı tutumlarını belirleyecektir. Eğer AB Türkiye'nin Avrupa güvenliği ve geleceği için gerekli olduğuna inanırsa, müzakereler daha az sorunlu geçecektir.

Kaynakça

- HEWSON Robert, "Finland, Turkey boost land attack capability", *Jane's Defence Weekly*, 12 Ekim 2006.
- KAGAN Robert, *Power and Paradise: America and Europe in the new world order*, New York, Alfred Knopf, 2003.
- KIŞLALI Mehmet Ali, "AB'ye TSK Faturası", *Radikal*, 23 Ağustos 2006.
- MANNERS Ian, "Normative power Europe: A contradiction in terms?", *Journal of Common Market Studies*, vol.40, 2002.
- MORAVCSİK Andrew, *The Choice for Europe*, London: UCL press, 1998.
- MORAVCSİK Andrew, "Preferences and power in the European Communities: a liberal intergovernmental approach", *Journal of Common Market Studies*, 31-4, 1993.
- MORAVCSİK Andrew & NICOLAIDIS Kalypso, "Explaining the treaty of Amsterdam: Interests, influence, institutions", *Journal of Common Market Studies*, vol.37, no.1, Mart 1999.
- MÜFTÜLER-BAÇ Meltem, "Turkey's role in the European Union's Security and Foreign Policies", *Security Dialogue*, vol.31, no.4, Aralık 2000.
- MÜFTÜLER-BAÇ Meltem, "Turkey and the USA at cross roads: The Impact of the War in Iraq", *International Journal*, vol. 61, no. 1, Kış 2006.
- MÜFTÜLER-BAÇ Meltem & McLAREN Lauren, "Enlargement preferences and policymaking in the EU: Impacts on Turkey", *Journal of European Integration*, 2003.
- STRAW Jack, "Hem Türkiye Hem de AB Kazançlı", *BBC World*, 11 Ekim 2005.
- ŞENOĞUL Orgeneral Nahit, "Nice zirvesinde alınan kararlar Türkiye'yi aldatılmışlık duygusuna sevketmektedir", 11 Ocak 2001 :<http://www.belgenet.com/arsiv/ab/senogul.110101.html>
- TÜRKMEN İlter, "AB Güvenlik Politikaları ve Türkiye", *Hürriyet*, 20 Haziran 2006.

ISBN-975-8112-81-3

